

(इंग्रजीमध्ये टंकलिखित केलेल्या न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

## ओरिसा राज्य आणि इतर

### विरुद्ध

एम./एस. चकोभाई घेलाभाई आणि कंपनी

(एस. के. दास, एम. हिदायतुल्ला, के. सी. दास गुप्ता, जे. सी. शाह आणि एन.

राजगोपाला अय्यंगार, न्यायमूर्ती )

विक्री कर-विक्री कर प्राधिकरणे-न्यायालये-फेरविचारासाठी अपील आणि अर्जाच्या ज्ञापन शुल्कावरील शुल्क-कर कोणते-कायदेशीर क्षमता-जेथे विक्री प्रभावित झाली आहे ते ठिकाण-वस्तुस्थितीच्या कायद्याचे प्रश्न-अनेक तिमाहींसाठी एक नोटीस जारी करणे-कायदेशीरता-ओरिसा विक्री कर अधिनियम १९४७ (१९४७ चा ओरिसा १४), उपकलम (छ), 12 (5), २९ (२) (ध )-ओरिसा विक्री कर नियम, १९४७, सुधारित नियम - २०, ५९-भारत सरकार कायदा, १९३५ (२५ आणि २६ भू. ५ च. ४२), सातवी अनुसूची, यादी II, कलम I, ४८, ५४.

ज्या उत्तरवादी एफ. आर. एम. चे मुख्यालय मध्य प्रदेशात होते आणि १९४८ ते १९५१ या काळात ते ओरिसामधील काही वनक्षेत्रांमधून बिडीची पाने तोडण्यात आणि त्यांना ओरिसा राज्याबाहेरील विविध ठिकाणी पोचवण्यात गुंतलेले होते, त्यांनी ओरिसा विक्री कर अधिनियम १९४७ अंतर्गत व्यापारी म्हणून स्वतःची ज्ञापनणी/नोंदणी केली नाही आणि त्यांना नोटीस बजावूनही परतावा सादर केलेला नाही. अधिनियमाच्या १२ (५) नुसार दंड का आकारला जाऊ नये याचे कारण सांगण्यास सांगण्यात आले होते. त्यानंतर मूल्यांकन प्राधिकरणाने आपल्या

सर्वोत्तम निर्णयानुसार कराचे मूल्यांकन केले आणि ३० जून १९४८ रोजी संपणाऱ्या पहिल्या तिमाहीत आणि ३१ मार्च १९५१ रोजी संपणाऱ्या शेवटच्या तिमाहीत, बारा तिमाहींपैकी प्रत्येकासाठी करपात्र उलाढाल निश्चित केली. एक लाख रुपये दंड ठोठावला. प्रत्येक तिमाहीसाठी ५०० रुपये दंड देखील आकारण्यात आला. मूल्यांकन आणि दंडाच्या आदेशांविरुद्ध विक्रीकराच्या सहाय्यक जिल्हाधिकारी, विक्रीकर यांच्याकडे उत्तरवादी ने केलेले अपील फेटाळण्यात आले आणि कालबाह्य झाल्यामुळे जिल्हाधिकारी, व्यावसायिक कर यांनी पुनरीक्षण याचिका फेटाळली. अपील प्राधिकरणासमोर दाखल केलेल्या याचिकांपैकी एक याचिका अशी होती की उत्तरवादी ओरिसामध्ये व्यापारी नव्हता, कारण ओडिसामध्ये बिडीच्या पानांची परिणामकारक विक्री केली जात नव्हती, परंतु याचिकेच्या सुनावणीवेळी उत्तरवादी च्या वकिलाने स्वीकारले की, विक्री ओरिसामध्ये पूर्ण झाली होती. उच्च न्यायालयाने, उत्तरवादी ने दाखलकेलेल्या याचिकेवर, मूल्यांकन आणि दंडाचे आदेश, इतर गोष्टींबरोबरच, (१) २ (छ) १९५० च्या कायदाअनुकूलन आदेशाद्वारे 'विक्री' ची व्याख्या करताना, अधिनियमातील दुसऱ्या तरतुदी रद्द केल्यामुळे मूल्यांकन आदेश वाईट होते या कारणास्तव रद्द केले. (२) अपील निवेदनावर शुल्क आकारणे आणि श्रेणीबद्ध प्रमाणात पुनरीक्षणात असलेल्या अर्जाचा समावेश आहे. नियम ५९ सह वाचा. अधिनियमाच्या २९ (२) (त) सह वाचा. ज्या मध्ये राज्याच्या क्षमतेच्या पलीकडे असलेला कर आणि (३) कलम १२ (५) प्रत्येक तिमाहीसाठी स्वतंत्र सूचना जारी केल्या गेल्या नसल्यामुळे या कायद्याची तरतूद कायदानुसार नव्हती, ज्याच्याखाली नोटीस जारी करण्यात आली होती, त्या कराला समाविष्ट केले आहे.

असे म्हटले आहे कि,

(१) विक्री कुठे पूर्ण झाली हा प्रश्न तथ्यांवर अवलंबून होता आणि तो शुद्ध कायद्याचा प्रश्न नव्हता आणि म्हणूनच, प्रतिवादीच्या वकिलाने दिलेला जबाब प्रतिवादीवर बंधनकारक होता ; आणि त्याजबाबामुळे अधिनियमाच्या कलम २ (छ) नुसार विक्रीची नोंद झाली. कलम २ (छ) या दुसऱ्या तरतुदीचा विचार करणे अनावश्यक होते. आणि विक्री करपात्र होती;

(२) विक्रीकर अधिकारी ज्यात सहाय्यक विक्रीकर अधिकारी आणि व्यावसायिक कर अधिकारी यांचा समावेश होत असला तरी , जरी त्यांनी कायदांतर्गत अर्ध-न्यायिक कार्ये केली असली, तरी ते 'न्यायालय' या शब्दाच्या काटेकोर अर्थाने न्यायालये नव्हती ; (१) विक्री कुठे पूर्ण झाली हा प्रश्न तथ्यांवर अवलंबून होता आणि तो शुद्ध कायद्याचा प्रश्न नव्हता आणि म्हणूनच, प्रतिवादीच्या वकिलाने दिलेला जबाब प्रतिवादीवर बंधनकारक होता ; आणि त्याजबाबामुळे अधिनियमाच्या कलम २ (छ) नुसार विक्रीची नोंद झाली. कलम २ (छ) या दुसऱ्या तरतुदीचा विचार करणे अनावश्यक होते. आणि विक्री करपात्र होती;

( ३) अधिनियमातील नियम ५९ कलम २९ (२) अंतर्गत आकारले जाणारे शुल्क हे कर नव्हते, तर सरकारी संस्थेने दिलेल्या सेवांसाठी लादले गेले होते. कलम २९ (२) (ध ) विधिमंडळाच्या अकार्यक्षमतेच्या आधारावर अवैध नव्हते. नियम ५९ हा त्या कलमांतर्गत परवानगी होती त्या पलीकडे तो गेलेला नाही;

**आयुक्त, हिंदू धार्मिक देणग्या, मद्रास वि. श्री शिरूर मठाचे श्री लक्ष्मींद्र तीर्थ  
स्वामीयार, [१९५४] एस. सी. आर. १००५, यावर अवलंबून होते.**

( ४) की, सूचनेचा एक मुद्दा जो अधिनियमाच्या कलम १२(५) अंतर्गत अनेक भागांसाठी कायद्याच्या विरोधात नव्हता कारण हे कलम एक चतुर्थांशपेक्षा जास्त कालावधीचा संदर्भ देते.

**दिवाणी अपील न्यायाधिकारिता : दिवाणी अपील क्रमांक ७१०/१९५७**

१९५४ च्या ओ. जे. सी. क्रमांक ९२ मधील ओरिसा उच्च न्यायालयाच्या ५ सप्टेंबर १९५५ च्या निकाल आणि आदेशाविरुद्ध अपील.

अपीलकर्ते यासाठी अभिवक्ते एन. सी. चॅटर्जी, एच. जे. उमरीगर आणि टी. एम. सेन.

प्रतिवादींसाठी यासाठी अभिवक्ते जे. एम. ठाकर आणि जे. बी. दादाचंजी.

२० सप्टेंबर १९६० न्यायालयाचा निर्णय दिला गेला.

एस. के. दास , न्यायमूर्ती, हे ओरिसा उच्च न्यायालयाने दिलेल्या प्रमाणपत्रावरील अपील आहे. ओरिसा राज्य आणि ओरिसामधील वाणिज्यिक करांचे जिल्हाधिकारी हे अपीलकर्ते आहेत. उत्तरवादी हे भागीदारीत काम करणारी मेसर्स चकोभाई घेलाभाई नावाची एक भागीदार असून ती 'बिडी' पानांमध्ये काम करते.

ही थोडक्यातची तथ्ये अशी आहेत. उत्तरवादी कंपनीचे मुख्यालय मध्य प्रदेशातील बागबेहरा येथे आहे. १९४८ ते १९५१ या काळात ते ओरिसामधील काही वनक्षेत्रातून बिडीची पाने गोळा करण्यात गुंतलेले होते. अशा प्रकारे गोळा केलेल्या पानांचीमोळी तयार केली गेली आणि ओडिशातील उत्तरवादी च्या गोदामांमध्ये साठवली गेली. त्यानंतर ते विकले गेले आणि ओडिशा राज्याबाहेरील विविध ठिकाणी पाठवण्यात आले. उत्तरवादी ने ओरिसा विक्री कर

अधिनियम १९४७ (१९४७ चा ओरिसा कायदा चौदावा) अंतर्गत विक्रेता म्हणून स्वतःची नोंदणी केली नाही, ज्याला यापुढे कायदा म्हणतात. २१ जुलै १९५० रोजी पटना मंडळच्या सहायक विक्री अधिकाऱ्याने उत्तरवादी ला नोटीस बजावली होती, ज्यात त्याला त्याच्या ऑक्टोबर, १९४७ पासून सुरू झालेल्या आणि ३० जून, १९५० पर्यंतच्या प्रत्येक तिमाहीसाठी उलाढालीचा तपशील स्वतंत्रपणे दर्शवायचा आहे. उत्तरवादी ला त्याच्यावर अधिनियमाच्या कलम १२ (५)नुसार दंड का लादला जाऊ नये याचे कारण देखील विचारले गेले. परिणाम म्हणून या सूचनेवर उत्तरवादी ने उत्तर पाठवले की, त्याने ओरिसामध्ये विक्रीचा कोणताही व्यवसाय केला नाही आणि त्यामुळे ओरिसामध्ये विक्रेता म्हणून स्वतःची नोंदणी करण्यासाठी किंवा कायदांतर्गत विक्री कर भरण्यासाठी तो जबाबदार नाही. त्यानंतर, प्रतिसादकर्त्याने मूल्यांकन प्रक्रियेत भाग घेतला नाही आणि ३० जून १९५१ रोजी वगळता मूल्यांकन प्राधिकरणासमोर हजर राहिला नाही, जेव्हा त्याचा एक भागीदार नरवराम पोपटभाई हजर झाला आणि म्हणाला की खाती बागबेहेरा येथे आहेत आणि ओरिसामधून बिडीची पाने पाठवली गेली होती. इतर पाठवणीशी मिसळली गेली होती आणि म्हणूनच तो ओरिसामधील व्यवसायाचा योग्य हिशेब देण्याच्या स्थितीत नव्हता. तथापि, हे मान्य करण्यात आले की 'बिडी' ची पाने ओरिसामध्ये गोळा केली जात होती, प्रक्रिया केली जात होती आणि विक्रीसाठी तयार केली जात होती आणि नंतर ओरिसामधील गोदामांमध्ये साठवली जात होती; त्यानंतर ती विकली जात होती आणि ओरिसाबाहेरील वेगवेगळ्या ग्राहकांना पाठवली जात होती. मूल्यांकन प्राधिकरणाने त्यांच्यासमोरच्या माहिती सामग्रीने असे मत मांडले की, वर नमूद केल्याप्रमाणे विकल्या गेलेल्या आणि ग्राहकांना पाठवलेल्या 'बिडी' पानांमधील मालमत्तेचे हस्तांतरण ओरिसामध्ये पूर्ण झाले आणि उत्तरवादीने जाणूनबुजून स्वतःची नोंदणी करण्यात आणि त्याच्या

उलाढालीचा परतावा सादर करण्यात अयशस्वी ठरला. त्यानंतर मूल्यांकन प्राधिकरणाने आपल्या सर्वोत्तम निर्णयानुसार कराचे मूल्यांकन केले आणि करपात्र उलाढाल प्रत्येक तिमाहिसाठी रु ६१,२५०/- अशी बारा तिमाहींसाठी ठरवली. पहिला तिमाही कालावधी ३० जून १९४८ रोजी संपणारा आणि शेवटचा तिमाही ३१ मार्च १९५१ रोजी संपणारा आहे. तसेच प्रत्येक तिमाहीसाठी ५०० रुपये याप्रमाणे पाच लाखांचा दंडही ठोठावला. मूल्यांकनाचे आदेश दोन तारखांवर देण्यात आले-४ जुलै १९५१ रोजी चार तिमाहींसाठी आणि २९ ऑगस्ट १९५१ रोजी उर्वरित आठ तिमाहींसाठी. मूल्यांकनाच्या या आदेशांविरोधात उत्तरवादी ने विक्रीकर सहाय्यक जिल्हाधिकारी, संबलपूर यांच्याकडे अपील केले. अपील प्राधिकरणासमोर केलेल्या याचिकांपैकी एक याचिका अशी होती की, उत्तरवादी ओरिसामध्ये व्यापारी नव्हता कारण ओरिसामध्ये 'बिडीच्या' पानांची विक्री प्रभावित झाली नव्हती. याचिकेच्या सुनावणीदरम्यान ही याचिका फेटाळण्यात आली आणि उत्तरवादी च्या वकिलाने "विक्री ओरिसामध्ये पूर्ण झाली" असे नमूद केले. त्यानंतर (१) निर्धारित केलेली उलाढाल जास्त होती आणि (२) कोणताही दंड आकारला जाऊ नये या युक्तिवादांवर याचिकेवर सुनावणी झाली. हे युक्तिवाद अपील प्राधिकरणाने फेटाळले होते.त्यानंतर उत्तरवादी ने पुनरीक्षण याचिका दाखल केली, परंतु कालबाह्य झाल्यामुळे पुनरीक्षण याचिका ओरिसाच्या व्यावसायिक करअधिकारी यांनी फेटाळली.

त्यानंतर उत्तरवादी ने एका रिट याचिकेद्वारे ओरिसा उच्च न्यायालयात धाव घेतली, ज्यामध्ये असा युक्तिवाद करण्यात आला होता की (१) उत्तरवादी ओरिसामध्ये व्यापारी नव्हता; (२) संविधानानंतरच्या कालावधीची विक्री ही अनुश्रेद २८६ (१) मध्ये दिलेल्या

स्पष्टीकरणाच्या अर्थानुसार विक्री होती. (अ) जे त्यावेळी होते आणि ओरिसा त्यांच्यावर कर लावू शकत नव्हता; (३) अधिनियमाच्या कलम १२ (५) अंतर्गत असलेली सूचना ही विविध कारणांमुळे वाईट होती; (४) ओडिशा विक्री कर नियम, १९४७ च्या नियम ५९ अंतर्गत उत्तरवादी च्या अपील आणि पुनरीक्षण अर्जावर आकारण्यात आलेले शुल्क कायद्याने न्याय्य ठरले नाही; आणि (५) मूल्यांकन बेकायदेशीरपणे करण्यात आले होते आणि त्यामुळे अधिनियमाच्या कलम १२ (५) अंतर्गत ठोठावलेला दंड देखील कमी होतो. या युक्तिवादांवर उत्तरवादी ने मूल्यांकन कार्यवाही आणि मागणी करणेच्या सूचना रद्द करण्यासाठी आणि भरलेल्या शुल्काच्या अग्रिम परतावा जापन देण्यासाठी रिटची मागणी केली. त्यात उच्च न्यायालयाने मूल्यांकन आदेश बाजूला ठेवले, भरलेल्या शुल्काची अग्रिम परतावाफेड करण्याचे निर्देश दिले आणि पुढे एक आदेश दिला की उत्तरवादी ला "कायद्याच्या कलम ११ (१) अंतर्गत ज्या कालावधीसाठी नोटीस बजावण्यात आली होती त्या कालावधीसाठी कलम ११ अंतर्गत त्याच्या व्यवहारांची अग्रिम परतावाफेड सादर करण्याचे निर्देश दिले जातील". आपल्या आदेशांच्या समर्थनार्थ उच्च न्यायालयाने पुढील निर्णय घेतले: आपल्या आदेशांच्या समर्थनार्थ उच्च न्यायालयाने पुढील निर्णय घेतले: (१) "विक्री" परिभाषित करणाऱ्या कायद्याच्या कलम २ (छ) कलमातील दुसरी परंतुक रद्द करून कायदा आदेश, १९५० चे अनुकूलन केल्यामुळे मूल्यांकनाचे आदेश बिघडले होते.

(२) श्रेणीबद्ध प्रमाणात शुल्क आकारणे म्हणजे अनावश्यक आणि राज्य सरकारच्या नियम बनवण्याच्या अधिकाराच्या पलीकडे असलेला कर लादणे; आणि

(३) ज्या सूचना कलम १२ (५) अंतर्गत जारी केल्या होत्या, त्या कायद्याशी सुसंगत नव्हत्या.

अपील कर्त्याच्या वतीने असा युक्तिवाद करण्यात आला आहे की उच्च न्यायालय ज्या तीनही निष्कर्षपर्यंत पोहोचले होते ते त्या संदर्भात ते चुकीचे होते. कायद्याच्या कलम २ (छ) ची दुसरी परंतुक रद्द केल्यामुळे मूल्यांकन आदेश वाईट होते या उच्च न्यायालयाच्या निर्णयाबद्दल, आम्हाला असे वाटते की उच्च न्यायालय स्पष्टपणे चुकीचे होते. उत्तरवादी च्या वतीने दिलेला दाखला लक्षात घेता, कायद्याचे २ (छ) कलम यातील दुसऱ्या तरतुदींना सामोरे जाणे अनावश्यक होते. किंवा कायदा आदेश, १९५० च्या अनुकूलनाद्वारे त्या तरतुदींचे रद्द होणे किंवा परिच्छेद २० मधील व्यावृत्तीचा परिणाम यावर विचार करणे अनावश्यक आहे. अपील प्राधिकरणाने नोंदवल्याप्रमाणे उत्तरवादी च्या वतीने अगदी स्पष्ट शब्दात दिलेला दाखला असा होता की विक्री ओरिसामध्ये पूर्ण झाली होती. कायद्याच्या कलम २ (छ) मध्ये असे म्हटले आहे:

कलम २ (छ) -"विक्री" म्हणजे, त्याच्या सर्व व्याकरणात्मक बदलांसह आणि संज्ञानात्मक अभिव्यक्तींसह, गहाण किंवा विस्थगित प्रदानकासाठी किंवा इतर मौल्यवान रकमेसाठी वस्तूंमधील मालमत्तेचे कोणतेही हस्तांतरण, ज्यात कराराच्या अंमलबजावणीशी संबंधित वस्तूंमधील मालमत्तेचे हस्तांतरण समाविष्ट आहे परंतु त्यात गहाण, अनुमान शुल्क किंवा गहाण समाविष्ट नाही.

या प्रकरणात दिलेला दाखला स्पष्टपणे कायद्याच्या कलम २ (छ) अनुसार बिडीच्या पानांची विक्री दर्शवते. आणि ओरिसामध्ये विक्री पूर्ण झाल्यामुळे, ते कायद्यांतर्गत कर भरण्यास पात्र होते. उत्तरवादी चा दिलेला दाखला लक्षात घेऊन कलम २ (छ) च्या दुसऱ्या तरतुदीकडे जाणे अनावश्यक होते.



उत्तरवादी च्या विद्वान वकिलाने असे सुचवले की उत्तरवादी च्या वकिलाने दिलेला दाखला ही कायद्याच्या प्रश्नावरील दाखला होता आणि म्हणूनच, उत्तरवादी वर बंधनकारक नाही. आम्ही सहमत नाही. विक्री कुठे पूर्ण होते हा प्रश्न तथ्यांवर अवलंबून असतो आणि तो शुद्ध कायद्याचा प्रश्न नाही. हे लक्षात घेण्यासारखे आहे की प्रवेशानंतरच्या कोणत्याही टप्प्यावर उत्तरवादी ने ते नाकारले नाही किंवा त्याच्या शुद्धतेला आव्हान दिले नाही. जरी रिट याचिकेतही चुकीचा दाखला देण्यात आला होता असे म्हटले गेले नव्हते; याउलट, ज्या अपील प्राधिकरणाचा आदेश ज्यामध्ये प्रवेश निश्चित करण्यात आला होता, तो रिट याचिकेचा एक परिशिष्ट होता. हे खरोखरच खरे आहे की रिट याचिकेच्या परिच्छेद १३ (अ) मध्ये संविधानानंतरच्या कालावधीच्या विक्रीसंदर्भात वाद उपस्थित करण्यात आला होता आणि अनुच्छेद २८६ (१) (अ) च्या स्पष्टीकरणाला संदर्भ दाखला आला होता .परंतु स्पष्टीकरण आकर्षित करण्यासाठी आवश्यक दावे केले गेले नाहीत आणि राज्यात वितरण वापराच्या उद्देशाने माल ओरिसाबाहेर पाठवला गेला असे कुठेही नमूद केले गेले नाही.दुसऱ्या शब्दांत, संविधानपूर्व आणि संविधानानंतरच्या विक्रीमध्ये फरक करण्यासाठी कोणताही पाया रचला गेला नाही आणि त्या सर्वांच्या संदर्भात हे मान्य केले गेले की ते ओरिसामध्ये पूर्ण केले गेले होते-एक प्रवेश जो कधीही नाकारला गेला नाही किंवा आव्हान दिला गेला नाही.त्यामुळे आमचे असे मत आहे की उच्च न्यायालयाने केलेल्या मूल्यांकन आदेशांच्या असंवैधानिकतेबाबत स्पष्टपणे चूक केली होती.आम्हाला असे वाटते की उच्च न्यायालयानेही अपील जापनावर आकारल्या जाणाऱ्या शुल्काच्या वैधतेबाबत आपली भूमिका मांडण्यात चूक केली होती आणि कायद्याच्या कलम २९ मधील पुनरीक्षणातील अर्ज नियम बनवण्याच्या अधिकाराशी संबंधित आहे.त्यात असे म्हटले आहे:

"कलम २९ (१)-राज्य सरकार, आधीच्या प्रकाशनाच्या अटींच्या अधीन राहून, या कायद्याची उद्दिष्टे पूर्ण करण्यासाठी नियम बनवू शकते.

(२) विशेषतः आणि पूर्वगामी अधिकाराच्या व्यापकतेला पूर्वग्रह न ठेवता, असे नियम विहित करू शकतात -

.....

.....

**(एस) प्रक्रिया आणि इतर बाबी (शुल्कासह) प्रासंगिक, अपीलांचा निपटारा आणि पुनरावलोकन आणि पुनरावलोकनअर्ज कलम २३ अंतर्गत होतात. ". ओरीसा विक्री कर नियम, १९४७ चा नियम ५९, जो आमच्या हेतूशी संबंधित आहे, असे म्हणतो:**

' नियम ५९. शुल्क-नियम ६० च्या तरतुदींना अधीन राहून खालील शुल्क देय असेल.

.....

|                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                         |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| १.....                                                                                                                                                               | १.....                                                                                                                                  |
| २.मूल्यांकनाच्या किंवा दंडाच्या आदेशाविरुद्ध किंवा दोघांविरुद्ध अपील करण्याच्या निवेदनावर किंवा अशा आदेशाच्या पुनरावलोकनासाठी किंवा पुनरावलोकनासाठी केलेल्या अर्जावर | २)कमीत कमी एक रुपया आणि जास्तीत जास्त शंभर रुपयांच्या अधीन राहून, सर्वात जवळच्या रुपयाशी संबंधित असलेल्या विवादातील रकमेच्या पाच टक्के. |
| ३ .....                                                                                                                                                              | ३ .....                                                                                                                                 |
| ४.पुनरीक्षणासाठीच्या अर्जावर.                                                                                                                                        | (४) एक रुपया                                                                                                                            |

पहिला प्रश्न असा आहे की कलम २९ (२) (एस) राज्य सरकारला अपील आणि पुनरीक्षणातील अर्जासाठी शुल्क निश्चित करणारा नियम बनवण्याचा अधिकार देते तोपर्यंत ते प्रांतीय विधिमंडळाच्या अधिकारक्षेत्रात होते का?

हा कायदा १९४७ मध्ये लागू करण्यात आला होता आणि विधिमंडळाच्या अधिकाराचा स्रोत भारत सरकार कायदा, १९३५ मध्ये शोधला गेला पाहिजे.

उक्त कायद्याच्या सातव्या अनुसूचीतील यादी ॥ (प्रांतीय विधिमंडळ यादी) यातील मुद्दा क्रमांक. ४८ हा वस्तूंच्या विक्रीवरील कर" याच्याशी संबंधित आहे आणि मुद्दा क्रमांक ५४ असा वाचला जातो:

या यादीतील कोणत्याही प्रकरणाशी संबंधित शुल्क, परंतु कोणत्याही न्यायालयात घेतलेल्या शुल्काचा समावेश नाही. मुद्दा क्रमांक १ इतर गोष्टींबरोबरच "फेडरल कोर्ट वगळता सर्व न्यायालयांची स्थापना आणि संघटना आणि त्यात घेतलेल्या शुल्काशी संबंधित आहे." उच्च न्यायालयाने असे म्हटले आहे की सहाय्यक विक्रीकर अधिकारी आणि ओरिसातील वाणिज्यिक करअधिकारी यांच्यासह मूल्यांकन अधिकारी हे कायद्यांतर्गत अर्ध न्यायिक कार्ये करत असले तरी 'न्यायालय' या शब्दाच्या कठोर अर्थाने न्यायालये नाहीत. आम्हाला वाटते की हा एक योग्य दृष्टिकोन आहे. हे पालन करणे आवश्यक नाही कि, कलम ५९ जे कलम २९(२)(८) सह वाचले जाते ते बेकायदेशीर आहे. कलम ४८ आणि ५४ अंतर्गत तत्कालीन प्रांतीय विधिमंडळाला वस्तूंच्या विक्रीवरील कर आणि त्यासंबंधित शुल्कासाठी कायदा करण्याचा अधिकार होता. न्यायालयीन शुल्काच्या बाबतीतही, प्रांतीय विधिमंडळाला कलम १ अंतर्गत कायदा करण्याचा अधिकार होता. कलम २९ (२) कायदेविषयक अकार्यक्षमतेच्या

आधारावर वाईट मानले जाऊ शकतात.असे आम्हाला वाटत नाही. तसेच कलम २९ (२) (ध) अंतर्गत परवानगी असलेल्या मर्यादेच्या पलीकडे नियम . ५९ जाते असे आम्हाला वाटत नाही.लादलेले शुल्क हे कर नसतात; ते "फेरविचार इत्यादींसाठी अपील आणि अर्जांच्या निकाली काढण्याशी संबंधित इतर बाबी (शुल्कासह)" या अभिव्यक्तीमध्ये येतात.'आनुषंगिक' हा शब्द केवळ अनौपचारिक स्वरूपाच्या प्रकरणाचा संदर्भ देतो या उच्च न्यायालयाच्या मताशी आम्ही सहमत होऊ शकत नाही.अपील निकाली काढण्याच्या प्रक्रियेमध्ये आवश्यक आनुषंगिक बाब म्हणून योग्य शुल्कावर अपील करणे समाविष्ट आहे.या न्यायालयाने द कमिशनर, हिंदू रिलिजियस एंडॉवमेंट्स, मद्रास वि. श्री शिरूर मठाचे श्री लक्ष्मींद्र तीर्थ स्वामीअर (१) या प्रकरणात कर आणि शुल्क यांच्यातील फरकाचा विचार केला होता आणि तेथे जे म्हटले गेले होते त्याची पुनरावृत्ती करणे अनावश्यक आहे. नियम ५९ ने लादलेले शुल्क सरकारी संस्थेने दिलेल्या सेवांसाठी आहे आणि जरी सामान्य शुल्क एकसारखे असले तरी विविध प्रकारचे शुल्क असू शकते आणि सर्व प्रकरणांना लागू होईल अशी व्याख्या तयार करणे शक्य नाही, असे आम्ही मानतो.

आता, उच्च न्यायालयाचा शेवटचा निष्कर्ष असा आहे की कलम १२ (५) अंतर्गत नोटीस कायदानुसार नव्हती.येथे पुन्हा आम्हाला वाटते की उच्च न्यायालय चुकीचे होते. ही नोटीस फॉर्म क्र.VI मध्ये जारी करण्यात आली होती, की जी उपकलम ११ आणि १२ यांच्या प्रयोजनासाठी एक संयुक्त स्वरूप आहे. अर्जाला जोडलेल्या तळटिपेमध्ये मूल्यांकन अधिकार्याने अनावश्यक शब्दांना खोडून काढणे आवश्यक होते. हे केले गेले नाही असे उच्च न्यायालयाने निदर्शनास आणून दिले आहे.

तथापि, अनावश्यक शब्द खोडून काढण्यात अयशस्वी झाल्याने ही नोटीस कायद्याने वाईट/अयोग्य झाली या उच्च न्यायालयाच्या मताशी आम्ही सहमत होऊ शकत नाही.

उत्तरवादी ने नोटीसला उत्तर पाठवले आणि दावा केला की तो ओरिसामधील विक्रेता नव्हता. स्पष्टपणे, ही नोटीस अधिनियमाच्या कलम १२(५) च्या अंतर्गत होती हे समजून घेण्यात उत्तरवादी ला कोणतीही अडचण आली नाही. अधिनियमाच्या कलम १२ (५) अंतर्गत दंड का आकारला जाऊ नये याचे कारण उत्तरवादी ने दाखवून द्यावे, असे नोटीसमध्ये नमूद करण्यात आले आहे. कलम १२ (५) संबंधित वेळी या अटींमध्ये होते:

कलम १२ (५) अनुसार, त्याच्या आलेल्या माहितीवरून, कोणताही व्यापारी कोणत्याही कालावधीच्या संदर्भात या अधिनियमांतर्गत कर भरण्यास जबाबदार आहे आणि तरीही नोंदणीसाठी अर्ज करण्यात जाणूनबुजून अपयशी ठरला आहे, असे अधिकारी यांचे समाधाव्यक्तीला न झाल्यास, विक्रेत्याचे म्हणणे ऐकून घेण्याची वाजवी संधी दिल्यानंतर, त्याच्या निर्णयानुसार, अशा कालावधीच्या आणि त्यानंतरच्या सर्व कालावधीच्या संदर्भात विक्रेत्याकडून देय असलेल्या कराच्या रकमेचे, जर काही असेल तर, मूल्यांकन करेल आणि अधिकारी असे निर्देश देऊ शकतील की, विक्रेता अशा प्रकारे निर्धारित केलेल्या रकमेच्या दीडपट रकमेव्यतिरिक्त दंडाच्या स्वरूपात रक्कम भरेल. आमच्यासमोर असा युक्तिवाद करण्यात आला आहे की अनेक तिमाहींसाठी एक नोटीस जारी करण्यात आली होती आणि प्रत्येक तिमाहींसाठी स्वतंत्रपणे मूल्यांकन करण्यात आले होते-४ जुलै १९५१ रोजी चार तिमाहींसाठी आणि २९ ऑगस्ट १९५१ रोजी आठ तिमाहींसाठी. हे बेकायदेशीर होते, असा युक्तिवाद केला जातो. हा युक्तिवाद आम्ही योग्य म्हणून स्वीकारू शकत नाही. कलम १२ (५)

एका कालावधीबद्दल सांगतो आणि या कालावधीत एक चतुर्थांशपेक्षा जास्त कालावधी असू शकतो. तथापि, परतावा हा फॉर्म IV मध्ये सादर करावा लागतो, जो ओरिसा विक्री कर नियम, १९४७ च्या नियम २० सह वाचला जातो, ज्यामध्ये करपात्र व्यक्तीला प्रत्येक तिमाहीसाठी त्याच्या उलाढालीचा तपशील सादर करणे आवश्यक आहे. त्यामुळे प्रत्येक तिमाहीच्या करपात्र परताव्यावर मूल्यांकन केले जाणे आवश्यक आहे.

शेवटी, असा युक्तिवाद केला गेला आहे की, कलम १२ (५) च्या अंतर्गत कोणतीही नोटीस देण्यात आलेली नाही. गेल्या तीन तिमाहींसाठी आणि त्याआधी, त्या तिमाहींसाठी मूल्यांकन आदेश वार्ड /अयोग्य असल्याचे मानले गेले पाहिजे. अपील प्राधिकरणाने असे निदर्शनास आणून दिले आहे की, गेल्या तीन तिमाहींमध्येही मूल्यांकनकर्त्याने, पहिल्या तिमाहीत मूल्यांकनाचे आदेश दिल्यानंतर, उत्तरवादी ला त्याचे खाते सादर करण्याचे निर्देश दिले होते, परंतु कोणतेही खाते सादर केले गेले नाही. गेल्या तीन तिमाहींमध्येही सध्याच्या प्रकरणात अशी संधी देण्यात आली होती आणि गेल्या तीन तिमाहींमधील मूल्यांकन वार्ड/अयोग्य होते असे आम्ही म्हणू शकत नाही.

वर दिलेल्या कारणांमुळे, आपण हे अपील मान्य केले पाहिजे, दिनांक ५ सप्टेंबर १९५५ रोजी उच्च न्यायालयाचा निकाल आणि आदेश बाजूला ठेवला पाहिजे आणि उत्तरवादी ची रिट याचिका फेटाळली पाहिजे. अपीलकर्ते यांना उच्च न्यायालयातील आणि या न्यायालयातील कार्यवाहीचा त्यांचा खर्च मिळण्याचा हक्क असेल.

अपीलाला परवानगी देण्यात आली.

\*\*\*\*\*

## अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याची कारणाकरता वापर करता येणार नाही. तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.

\*\*\*\*\*